

Izvorni znanstveni rad
UDK 711.55:364.62-053.2(497.5 Dubrovnik)»1432/1927»
Primljeno: 7.4.2011.

POZORNICE MILOSRĐA: SMJEŠTAJ ZGRADA DUBROVAČKOG NAHODIŠTA (1432-1927)

RINA KRALJ-BRASSARD

SAŽETAK: Na temelju odluka vijeća, poslovnih knjiga Hospitla milosrđa, kupoprodajnih ugovora i drugih izvora koji se čuvaju u Državnom arhivu u Dubrovniku i Uredu za katastar utvrđuje se lokacija zgrada u kojima je djelovalo dubrovačko nahodište od osnutka do ukinuća. Prati se slijed vlasništva i različite prenamjene posljednje samostalne zgrade nahodišta na Pilama. Promjene lokacija nahodišnih zgrada povezuju se s razvojem urbane matrice Dubrovnik.

Uvod

Natpis na latinskome jeziku resio je ulazna vrata izvorne zgrade nahodišta unutar zidina.¹ Samo obrazovani pripadnici društvenih elita mogli su dokučiti poruku kojom se podsjećalo na plamteću milosrdnu ljubav, pa je vjerojatno jedino njima bila i namijenjena. Praktično djelovanje državnog milosrđa, onoga

¹ CO(n) CHALVIT. COR. MEV(m). I(n)TRA.ME.ET. [in]
[me]DITATIO(n)E.MEA. EXARDESCET. IGNI(s)

U prijevodu Tamare Gović: "U meni se srce zagrijalo i na pomisao moju buknuła bi vatra" (Tamara Gović, *Epigrafski spomenici u Dubrovniku*. Dubrovnik: Biskupijski ordinarijat Dubrovnik, 2004: 60-61). Više o natpisu vidi: Stanko Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*, prir. Petar Marija Radelj. Zagreb: Centar za bioetiku, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2009: 425-432; Petar Marija Radelj, »O dubrovačkom nahodištu. Primjer kršćanske skrbi za »neželjenu« djecu.« *Dubrovnik* 19/4 (2009): 266-275.

na što je natpis upućivao, vidljivo je u osiguravanju odgovarajućeg materijalnog okvira, izboru i nadogradnjama zgrade i pronalasku prikladnije građevine kada se za to ukazala potreba, njezinu opremanju odgovarajućim namještajem i drugim potrepštinama nužnima za skrb o napuštenoj djeci, prikladnom financiranju, izboru uprave, pronalasku osoblja i stvaranju razgranate mreže poslovnih partnera. Nahodišna zgrada bila je velika pozornica milosrđa.²

² O nahodima i dubrovačkom nahodištu napisano je niz radova no još ni jedna knjiga. Vidi: Stjepan Skurla, *Ragusa cenni storici*. Zagabria: a spese dell'autore, 1876; Kosta Vojnović, »Sudbeni ustroj republike Dubrovačke.« *Rad JAZU* 108 (1892): 99-181; Baldo Marinović, »Jedna važna ustanova starog Dubrovnika.« *Dubrovački liječnik* 19/1 (1933): 23-28; Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II. Beograd: Biblioteka centralnog higijenskog zavoda, 1939; Vladimir Bazala, *Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike*. Zagreb: Dubrovački horizonti, 1972; Petar Kačić i Zdravko Šundrica, »Zdravstvena služba u Dubrovniku po izvještaju apostolskog delegata Giovanni Francesco Sormani-a iz 1574. godine.« *Acta Historica Medicinae Pharmaciae Veterinae* 12/2 (1973): 51-62; Ante Šupuk, »O matičnoj knjizi dubrovačkih nahoda i njihovim prezimenima (ab anno 1830-1852).« *Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku* 15/16 (1978): 321-356; Erich Rosenzweig, »Još o starom dubrovačkom nahodištu.« *Acta Historica Medicinae Pharmaciae Veterinae* 8/2 (1978): 25-34; Ivan Mustać, »Briga za djecu u starom Dubrovniku: Dubrovačko nahodište.« *Dubrovački horizonti* 18/25 (1985): 53-58; Ivan Perić, »Organizacija i djelovanje pokrajinske bolnice u Dubrovniku od izgradnje njene nove zgrade do prvog svjetskog rata.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 23 (1985): 175-222; Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Stanovništvo Konavala*, 1. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1998; Frano Haklička, »U meni je srce gorjelo, a na pomisao buknuo bi oganj.« *Dubrovački horizonti* 41 (2001): 96-102; Jurica Bačić, »Briga o socijalnoj skrbi starog Dubrovnika.« *Dubrovački horizonti* 41 (2001): 103-117; Ana Borovečki i Slobodan Lang, »Zdravstvene i socijalne institucije staroga Dubrovnika.« *Revija za socijalnu politiku* 8/3 (2001): 301-308; Ignacij Voje, »Otroška sirotišnica v srednjeveškem Dubrovniku.« u: *Mohorjev koledar 2003*. Celje: Mohorjeva družba, 2002: 178-183; Vesna Čučić, »Dubrovačke matične knjige - dragocjen izvor za povijesna istraživanja.« *Arhivski vjesnik* 48 (2005): 45-54; P. M. Radelj, »O dubrovačkom nahodištu.« u: 199-291; Katica Šimunović, »Od dječjeg nahodišta do doma za djecu i mlade punoljetne osobe "Maslina": prilog povijesti socijalne skrbi za djecu u Dubrovniku.« *Ljetopis socijalnog rada* 15/3 (2008): 499-512; S. Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*; Rina Kralj-Brassard, »Između skrbi i nasilja: životni ciklusi napuštene djece u Dubrovniku (XVII.-XIX. st.).« u: *4. istarski povijesni biennale. Filii, filiae...: položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*. Zbornik radova. Poreč: Zavičajni muzej Poreštine; Državni arhiv u Pazinu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli - Odjel za humanističke znanosti, 2011: 204-223; Rina Kralj-Brassard i Ivica Martinović, »Dojilje za nahočad - javna služba u Dubrovačkoj Republici.« u: *Bioetika i dijete. Moralne dileme u pedijatriji*, ur. Ante Čović i Marija Radonić. Zagreb: Pergamena; Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju, 2011: 63-120; Rina Kralj-Brassard, »Nikola (1673-1674) "komunsko dijete".« *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 49 (2011): 115-132. O fenomenu napuštanja djece najopširnije djelo na hrvatskome jeziku napisala je Mislava Bertoša. Premda je monografija posvećena antroponomastici i bavi se imenima i prezimenima nahoda u tršćanskom nahodištu iz 19. stoljeća, autorica je prikazala odrednice napuštanja i pojavu brefotrofija općenito. Vidi: Mislava Bertoša, *Djeca iz obrtaljke. Nametnuto ime i izgubljeni identitet*. Zagreb: Profil, 2005: 21-66.

Dubrovačko nahodište djelovao je u više zgrada na različitim lokacijama, od kojih su neke neprijeporne dok za druge još postoje otvorena pitanja. To se osobito odnosi na smještaj nahodišta u predgrađu Pile.³ Svrha rada je pokušati utvrditi koje je mjesto u urbanoj matrici dodijeljeno nahodištu te na koji je način promjena lokacije Hospitla milosrđa slijedila urbanistički razvoj grada. Dubrovačko nahodište “disalo” je s gradom, prateći njegove mijene gotovo pola tisućljeća, a “začeto” je u trenutku svekolikog napretka.

“Spomenik” milosrđu u srcu grada

Dubrovnik 15. stoljeća bio je veliko gradilište: gradili su novi Knežev dvor i zidine, proširen je arsenal, izgrađen vodovod, podignut novi Orlando, zvonik sa satom, nove crkve, ljetnikovci i samostani u okolici.⁴ Ustrojila se učinkovita administrativna država, teritorijalne granice općine došle su do svog konačnog opsega, sve pod vlašću vlastele koja je trijumfivala i u politici i u gospodarstvu. Vladala je etika koja je vrednovala bogaćenje kao vid brige za obitelj i zajednicu.⁵ Gradom upravljaju oni koji vjeruju da je sva sreća u bogatstvu i sva vrlina u stjecanju, s određenom dozom kritike zaključio je de Diversis.⁶

Veliki gospodarski rast mediteranskih gradova nije podjednako bogatio sve njihove stanovnike. Dolazilo je do raslojavanja ogromnog bogatstva na jednoj i krajnjeg siromaštva na drugoj strani. Vlast je nastojala te drastične razlike ublažiti društvenom skrbi.⁷ Srednjovjekovna su društva bila prostor sigurnosti gdje se između zajednice i njezinih pripadnika stvarao čvrst odnos egzistencijalne i osjećajne uzajamnosti. Zajednica je okupljala sve svoje pripadnike, a onima koji su

³ Zahvaljujem Vesni Miović koja me svojim pitanjima potakla na dublje istraživanje problema lokacije nahodišta na zapadnom dubrovačkom predgrađu, što je urodilo i promjenom mog početnog stava o smještaju posljednje nahodišne zgrade na Pilama. Zahvaljujem ravnatelju Državnog arhiva u Dubrovniku Ivanu Venieru bez čije ljubazne pomoći ovo istraživanje ne bi bilo moguće. Osobito zahvaljujem kolegici Ivani Lazarević koja me uputila u postupak ubikacije i iznimno korisnim savjetima pomogla ovo istraživanje.

⁴ Zdenka Janeković-Römer, »Grad trgovaca koji nose naslov plemića: Filip de Diversis i njegova pohvala Dubrovniku.«, u: Filip de Diversis. *Opis slavnoga grada Dubrovnika*. Predgovor, transkripcija i prijevod s latinskoga Zdenka Janeković-Römer. Zagreb: Dom i svijet, 2004: 13.

⁵ Zdenka Janeković-Römer, »Dubrovačko 15. stoljeće: vrijeme rada i bogaćenja.«, u: Filip de Diversis. *Opis slavnoga grada Dubrovnika*. Predgovor, transkripcija i prijevod s latinskoga Zdenka Janeković-Römer. Zagreb: Dom i svijet, 2004: 18-19.

⁶ Filip de Diversis. *Opis slavnoga grada Dubrovnika*. Predgovor, transkripcija i prijevod s latinskoga Zdenka Janeković-Römer. Zagreb: Dom i svijet, 2004: 64.

⁷ Z. Janeković-Römer, »Dubrovačko 15. stoljeće: vrijeme rada i bogaćenja.«: 29.

bili zahvaćeni pojavama marginalizacije pružana je barem temeljna sigurnost kroz sustav zaštitnih ustanova kakve su bratovštine, hospiciji, leprozoriji i nahodišta.⁸ Povlaštenu položaj vlastele koji je osiguravao državni ustroj uravnotežen je skrbi za dobrobit ostalog stanovništva. U Dubrovniku je glavni nosilac socijalne skrbi bila država.⁹

Zaštitne ustanove bile su dio urbane opreme skladnoga grada.¹⁰ Dubrovački općinski hospital zvan *Hospital grande, magnum, del comun i drito le poncelle* osnovan je 30. siječnja 1347.¹¹ Djelovala je i nekolicina drugih hospitala koje su uzdržavali pojedinci ili bratovštine putem ostavština i zadužbina za skrb o ženama, staricama i nemoćnim članovima bratovština.¹² Među dubrovačkim javnim zgradama Diversis spominje ubožnice, ističući “osobito onu u kojoj se odgajaju djeca rođena iz preljuba, koja se zove Sirotište milosrđa (*hospitale pietatis*).” “Naime Bogu je ugodno tako ih dobrohotno hraniti i prihvaćati da ih nevine ne bi ugušile nemile majke, potaknute strahom od sramote, što se događa u mnogim gradovima u kojima nema takva mjesta brižnosti.”¹³ Tijekom 15. stoljeća gotovo su svi veći europski gradovi imali nahodišta.¹⁴ U skladu s crkvenim učenjem, ljudska je slabost trebala biti prihvaćena i njezini plodovi zbrinuti pa i kad se radilo o izboru između dva zla.¹⁵ Kristijanizacija morala i svakodnevnog života pod nadzorom države vidljiva je u dubrovačkom društvu 15. stoljeća pa bi se osnivanje državnog nahodišta moglo promatrati kao jednu od mjera državnog paternalizma.¹⁶

⁸ Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje*. Zagreb: Školska knjiga; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1997: 249-250.

⁹ Zdenka Janeković-Römer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999: 252.

¹⁰ Kronologiju razvoja sustava javnog zdravstva i higijene u Dubrovniku donosi Ivica Martinović. Vidi: R. Kralj-Brassard i I. Martinović, »Dojilje za nahočad - javna služba u Dubrovačkoj Republici.«: 64-65.

¹¹ O djelovanju hospitala *Domus Christi*, vidi: Tatjana Buklijaš i Irena Benyovsky, »Domus Christi in Late-Medieval Dubrovnik: a Therapy for the Body and Soul.« *Dubrovnik Annals* 8 (2004): 81-107.

¹² V. Bazala, *Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike*: 19.

¹³ F. De Diversis, *Opis slavnoga grada Dubrovnika*: 62, 154.

¹⁴ John Boswell, *L'abbandono dei bambini in Europa occidentale*. Milano: Rizzoli, 1991: 256-257. O nahodištima na istočnoj obali Jadrana vidi: Miloš Škarica, »Nahodišta i nahodi u Dalmaciji.« *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* 8 (1961): 231-261; Roman Jelić, »Zadarsko nahodište.«, u: *Radovi instituta JAZU u Zadru* 10 (1963): 213-265.

¹⁵ Brian Pullan, »Orphans and foundlings in early modern Europe.«, u: *Poverty and charity: Europe, Italy, Venice 1400-1700*. Aldershot-Brookfield: Variorum, 1994: 25.

¹⁶ Zdenka Janeković-Römer, »Nasilje zakona: Gradska vlast i privatni život u kasnosrednjovjekovnom i ranonovovjekovnom Dubrovniku.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 41 (2003): 30.

Odlukom Velikog vijeća od 9. veljače 1432. utemeljeno je dubrovačko nahodište, no skrb o napuštenoj djeci postojala je i ranije. Dubrovnik je, prema nekim autorima, svoj prvi azil za napuštenu djecu imao u okviru samostana klarisa, koji je osnovan 1290. godine.¹⁷ Svi prisutni vlastelini prihvatili su prijedlog "o osnutku hospotala koji bi se trebao zvati od milosrđa, za prikupljanje, njegovanje i hranjenje malašnih stvorenja što nečovječno bijahu odbačena."¹⁸ Proemij odredbe prožet je citatima iz Evanđelja, zahvalama na Božjoj milosti i sviješću o potrebi za kršćanskim milosrđem.¹⁹ U odredbama se navode razlozi osnutku nahodišta, određuje zgrada koja će poslužiti za hospital i njezino uređenje, utvrđuje tko će, do kada i na koji način zbrinjavati djecu, osiguravaju se sredstva za rad hospotala i određuju upravitelji nahodišta.²⁰

¹⁷ Baldo Marinović, »Jedna važna ustanova starog Dubrovnika.«: 23-24; V. Bazala, *Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike*: 23; Zdenka Janeković-Römer, *Rod i grad: Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1994: 108. Temeljiti uvid u pitanje uloge ženskog samostana u skrbi o napuštenoj djeci zahtijevao bi posebno istraživanje.

¹⁸ *Acta Consilii Maioris* (dalje: *Cons. Maius*), ser. 8, sv. 4, f. 180v-182v (Državni arhiv u Dubrovniku, dalje: DAD). Odredba je uvrštena i u zbornik dubrovačkih zakona *Liber viridis* pod nazivom *Ordo et providimentum hospitalis pro creaturis que abiciebantur inhumaniter. Liber Viridis*, caput 252, f. 103; *Liber Viridis*, ur. Branislav Nedeljković. Beograd: SANU, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, odeljenje III, knj. XXIII, 1984: 198-201. Integralni prijevod odredbe na hrvatski jezik objavili su don Stanko Lasić i Petar Marija Radelj. Vidi: S. Lasić. *Pravo na rođenje u učenju Crkve*: 418-422; P. M. Radelj. »O dubrovačkom nahodištu.«: 257-262. Prijevod na francuski jezik objavio je Uroš S. Ružičić. Vidi: Uroš S. Ružičić, »Une loi du Moyen-âge sur la protection des enfants abandonnés dans la République de Dubrovnik.« *Medicinski pregled* 13/7-8 (1938): 185-188. Izvorni tekst odredbe na latinskom i starotalijanskom jeziku objavili su i Serafin Marija Cerva, *Sacra Metropolis Ragusina*, pars altera, Ragusii: 1744, Dubrovnik, Knjižnica Dominikanskog samostana, rukopis 36-IV-14/2: 323-347 i Zagreb, Arhiv HAZU, I-c-62: 278-282; Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Additamenta ad historiam culturae Ragusii antiqui sanitarie*, III, Belgradi, 1940: 192-197; Erich Rosenzweig, »Još o starom dubrovačkom nahodištu.« *Acta historica medicinae pharmaciae veterinae* 18/2 (1978): 31-34. Prema: S. Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*: 418. Ivica Martinović upućuje na prva dva izdanja Uredbe Velikoga vijeća o osnutku nahodišta koje je priredio Vitaliano Brunelli prema neobjavljenom kodeksu u knjižnici zadarske gimnazije: Philippus de Diversis de Quartigianis, »Situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum inclytae civitatis Ragusii«, u: *Programma dell' I. R. Ginnasio superiore in Zara pubblicato alla fine dell'anno scolastico 1879-80*, Zara, 1880: 50-54; te poseban otisak: Philippi de Diversis de Quartigianis *Lucensis artium doctoris eximii et oratoris Situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum inclytae civitatis Ragusij*, Zara: Coi Tipi Woditzka, 1882: 50-54. Usp. R. Kralj-Brassard i I. Martinović, »Dojilje za nahočad - javna služba u Dubrovačkoj Republici.«: 108.

¹⁹ Z. Janeković-Römer, »Nasilje zakona: Gradska vlast i privatni život u kasnosrednjovjekovnom i ranonovovjekovnom Dubrovniku.«: 31.

²⁰ O sustavu brige za nahočad predviđenom u uredbi o osnutku nahodišta, vidi: R. Kralj-Brassard i I. Martinović, »Dojilje za nahočad - javna služba u Dubrovačkoj Republici.«: 67-70.

Primjeni Zakonske odredbe o osnutku nahodišta pristupilo se odmah osiguravanjem odgovarajuće zgrade, koja je nasuprot samostanu Male braće na Placi pripadala Jakovu Kotrulju.²¹ To je učinjeno deset dana nakon donošenja zakona o osnutku nahodišta, kako je zabilježeno u Knjizi nekretnina dubrovačke općine na margini: *Tolta per lo chomune per fare spedalle adi 19 febraio 1432.*²²

Kuća na južnoj strani Place

Općinska kuća na pristupačnome mjestu bila je vjerojatno logičan izbor za Hospital milosrđa. Mjesto je trebalo biti istovremeno dobro poznato i lako dostupno, a uz to je trebalo nuditi određenu dozu diskrecije. Južna strana Place s pokrajnjim ulicama pristupačna je, uočljiva i jednostavna za orijentaciju. Placa, važna ulica koja se stere u pravcu istok-zapad, bila je ulica s najviše dućana. Tržnica se nalazila pred carinarnicom na trgu Luže.²³ Blizina gradskih vrata bila je dodatna prednost lokacije jer su u nahodište donošena djeca s cijelog područja Dubrovačke Republike, a ne samo ona rođena i ostavljena unutar zidina.²⁴ Mogućnost prilaza iz pokrajnjih ulica omogućavao je i diskretniji pristup zgradi. Od nekoliko općinskih kuća izabrana je općinska zgrada u današnjoj Zlatarićevoj ulici. Nakon velikog požara 1296, pređio oko te ulice nazvan je Garište.²⁵

Razdoblje nakon požara s konca 13. stoljeća obilježeno je promjenom strukture gradskog stanovništva. Raspadale su se velike zajednice ladanjsko feudalnog tipa, koje su zauzimale značajne prostore u središnjem dijelu grada. Urbana gradnja počela se planirati na novi način.²⁶ Većina izgrađenih objekata u novim prostorima građena je za ljude podjednako skromnih mogućnosti koji su, osim prostora za

²¹ O obitelji Kotrulj vidi: Nenad Vekarić, »Dubrovački rod Kotrulj«, u: *Dubrovčanin Benedikt Kotruljević. Hrvatski i svjetski ekonomist XV. stoljeća*, ur. Vladimir Stipetić. Zagreb: HAZU i Hrvatski računovođa, 1996: 33-52. O poznatijem članu obitelji, Benediktu Kotrulju, vidi: Zdenka Janeković-Römer, »Benedikt Kotrulj u potrazi za savršenim trgovcem«, u: Benedikt Kotrulj, *Libro del arte dela mercatura. Knjiga o vještini trgovanja*, prir. i prev. Zdenka Janeković-Römer. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU i Hrvatski računovođa, 2009: 29-57.

²² *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1, prir. Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007: 183.

²³ Lukša Beritić, *Urbanistički razvitak Dubrovnika*. Zagreb: Zavod za arhitekturu i urbanizam Instituta za likovne umjetnosti JAZU, 1958: 21.

²⁴ O načinima prihvata štice i njihovim životnim ciklusima, vidi: R. Kralj-Brassard, »Između skrbi i nasilja: životni ciklusi napuštene djece u Dubrovniku (XVII.-XIX. st.)«, 6-23.

²⁵ Aida Cvjetković, *Dubrovačkim ulicama*. Dubrovnik: Vlastita naklada, 1999: 71.

²⁶ Marija Planić Lončarić, *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*. Zagreb: Centar za povijesne znanosti Odjela za povijest umjetnosti, 1980: 23.

stanovanje, uključivali i konobu ili obrtničku radionicu.²⁷ Ciklus gradnje općinskih kuća na južnoj strani Place završen je, pretpostavlja se, sredinom 14. stoljeća.²⁸ Današnja Đorđićeva, Čubranovićeva, Getaldićeva i Zlatarićeva, svaka širine 10 palma, probijene su među općinskim kućama.²⁹

U nizu kuća koje su izgrađene na općinskom zemljištu većinu su činile općinske kuće s trgovinama. Sedmi, osmi i djelomice deveti blok činile su privatne kuće izgrađene na općinskom zemljištu, za koji se plaćala određena najamnina.³⁰ Tijekom 15. stoljeća zabilježen je veliki priljev stanovništva, pa su novi stambeni prostori namijenjeni za iznajmljivanje zauzeli i vlasteoska dvorišta, atrije. Nove kamene kuće dobile su barem po jedan kat više u odnosu na prethodno stanje.³¹

U odluci o osnivanju dubrovačkog nahodišta, uz napomenu o smještaju nasuprot franjevačkog samostana, zgrada je opisana imenom, vjerojatno dotadašnjeg najmoprimca Jakova Kotrulja.³² Na općinskom terenu u istom bloku, uz zgradu u općinskom vlasništvu stajala je i privatna kuća nasljednika Obrada Darsana, koji je za korištenje zemljišta plaćao tri perpera i šest groša. U zapisima o najamninama koje se odnose na deveti blok zgrada zabilježeno je da je Jakov Kotrulj 1419. godine plaćao *per una staçon con una caxa disopra* 30 perpera godišnje.³³ Pet godina kasnije, najamnina i najmoprimac ostali su isti. Godine 1429. kao najmoprimci se navode *Iacomo de Cotrugl e Zuane suo fratello*, koji su ovaj put plaćali 31 perper i jedan groš.³⁴ Deveti blok zgrada spominje se i u četvrtoj Knjizi nekretnina (1449-1481), no ovaj je put zapis o izuzimanju zgrade za potrebe nahodišta u glavnome tekstu.³⁵ U petoj Knjizi nekretnina (1481-1722)

²⁷ M. Planić Lončarić, *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*: 28.

²⁸ *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1: 47.

²⁹ L. Beritić, *Urbanistički razvitak Dubrovnika*: 17.

³⁰ *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1: 50; 183.

³¹ Marija Planić-Lončarić, »Organizacija prostora. Urbanizam.«, u: *Zlatno doba Dubrovnika XV. i XVI. stoljeće. Urbanizam. Arhitektura. Skulptura. Slikarstvo. Iluminirani rukopisi. Zlatarstvo*. Zagreb: MTM, 1987: 33.

³² *Cons. Maius*, sv. 4, f. 180v-182v; R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 202.

³³ Ostaje prijeporno zašto se u odluci o osnutku nahodišta navodi kuća koja je pripadala Jakovu Kotrulju, dok se iz Knjige nekretnina može zaključiti da se, s obzirom na isplaćeni iznos, radi o najamnini.

³⁴ *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1: 183.

³⁵ Nasljednici Obrada Darsana plaćaju 3 perpera i 6 grošića, dok uz zgradu nahodišta stoji bez naznake plaćanja: *Iaco di Cotrul per una staçon con una caxa disopra tolta per comun per far spedale adi XIX frevaro 1432*. (*Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1: 285).



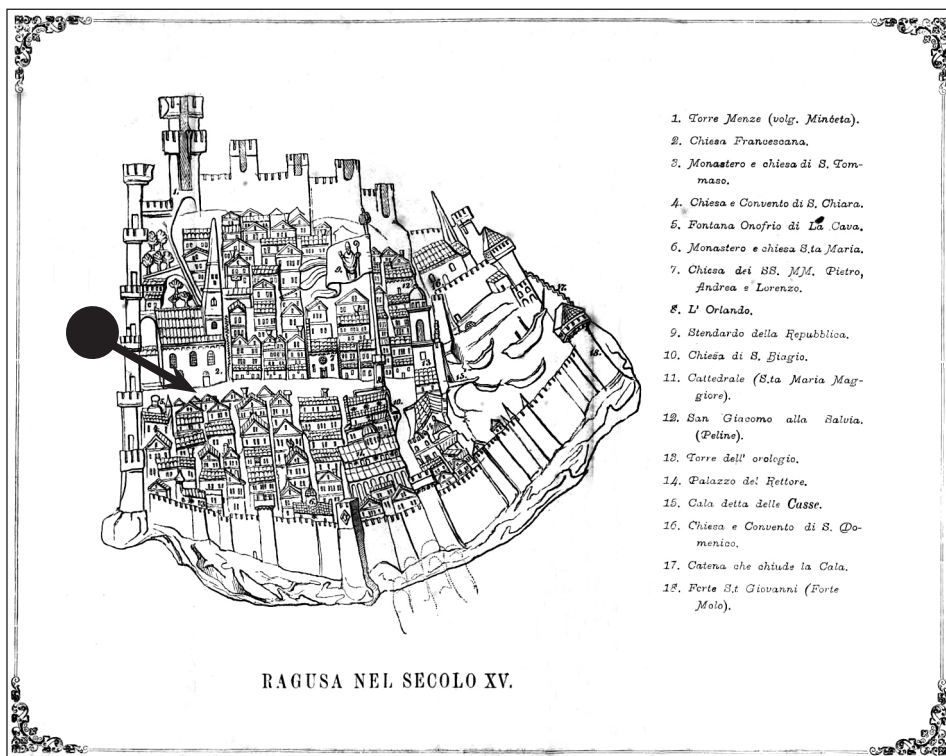
Slika 1. Položaj nahodišta u 15. stoljeću prema shematskom prikazu općinskih nekretnina u Gradu, donesenom u: *Knjige nekretnina dubrovačke općine (13-18. st.)*, 1: 48.

više se ne spominje deveti blok zgrada. Pojavljuje se skup nekretnina naslovljen *Affiti del Hospital dela misericordia*. Radi se o nekretninama u gradu i izvan njega koje su ostavljene nahodištu.³⁶

Vrata nahodišta s natpisom postoje i danas. Nalaze se na trećoj zgradi u Zlatarićevoj ulici s istočne strane, nekih petnaestak metara od Place. Iz odluke o osnivanju hospitala poznato je da je predviđena ugradnja dviju obrtaljki, naprava u obliku drvenog valjka koje bi služile za anonimno primanje djece, po uzoru na već postojeću u samostanu Sv. Klare.³⁷ Jedna prema maloj ulici, današnjoj Zlatarićevoj, a druga prema franjevačkom samostanu. Iz ovoga se daje zaključiti da je zgrada

³⁶ *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 2, prir. Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007: 295-297.

³⁷ Obrtaljka, *rota*, bila je uobičajena oprema svih samostana jer je čuvala klauzuru, odvojenost redovnika ili redovnica od vanjskog svijeta, a njome se ponajviše služilo kad se dostavljala hrana. Usp. S. Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*: 388-389; P. M. Radelj. »O dubrovačkom nahodištu.«: 227-228. Smatra se da je u funkciji prihvaćanja djece prvi put primijenjena u hospitalu *Santo Spirito* u Rimu u 14. stoljeću. Vidi: J. Boswell. *L'abbandono dei bambini in Europa occidentale*: 268.



Slika 2. Približni položaj nahodišta na modelu Dubrovnika u ruci Sv. Vlaha (sredina 15. stoljeća, preneseno iz: Giuseppe Gelcich, *Dello sviluppo civile di Ragusa considerato ne' suoi monumenti storici ed artistici. Memorie e studi*. Ragusa: Carlo Pretner Tip. Edit, 1884).

nahodišta gledala prema Placi (slika 1). Kako su to već primijetili Jorjo Tadić i Risto Jeremić, u petnaestom stoljeću vjerojatno nije postojao red zgrada koje se danas nalaze ispred zgrade nahodišta na južnoj strani Place.³⁸

Tlocrti zgrada na južnom pročelju Place nisu bili jednoobrazni.³⁹ Premda nisu poznate točne dimenzije zgrade hospita i uz pretpostavku da natpis nad ulazom nije bio naknadno premještan, moglo bi se zaključiti da je širina Place u 15. stoljeću bila određena prostorom između nahodišta i franjevačkog samostana te da je bila znatno veća od današnje. Filip de Diversis opisuje glavnu gradsku ulicu, popločanu kao u Veneciji, navodeći da je “prilično široka u odnosu na veličinu grada koji se stere kao izdužena školjka.”⁴⁰

³⁸ R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 201.

³⁹ *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1: 70.

⁴⁰ F. De Diversis, *Opis slavnoga grada Dubrovnika*: 47.

Za izvornu zgradu nahodišta u zidinama znamo da je trebala biti podignuta brzo, na dva kata s tavanom na trećem. Kao ni za druge građevine nastale tijekom 15. i 16. stoljeća, nije sačuvan model ili nacrt hospitala.⁴¹ Na preuređenju i nadogradnji zgrade radili su domaći majstori, s kojima je sklopljen ugovor 27. veljače 1432. Trebalo je učiniti: vrata u dvorištu, puč za vodu s kamenim prstenom, devet razolikih prozora,⁴² dva pila za pranje, dvije balkonate,⁴³ od kojih je jedna trebala biti grbavica,⁴⁴ kanale za odvođenje kišnice sa zubovima na dvije strane kuće te dva solara (balkona) i pripadajuće zube.⁴⁵ Radovi na zgradi tekli su dosta brzo, posve u skladu s odredbom o osnutku hospitala, jer je nagrada isplaćena prije ljeta. Preuređenje Hospitala milosrđa završeno je tijekom 1434, jer je u siječnju iste godine Malo vijeće dalo 200 perpera za završetak radova.⁴⁶

O izgledu i rasporedu prostorija malo je podataka. Izuzev opisa prozora, koji nisu sasvim jednostavni i imaju nekih sličnosti s onima na palačama, teško je zaključiti koliko je vanjština i unutrašnjost zgrade imala dekorativnih elemenata.⁴⁷ Prema Placi je, možda u prizemlju, kako stoji u odredbama odluke o osnutku nahodišta, trebala biti uređena prostorija za čuvanje raznih dokumenata. Izduben je puč i ugrađena po jedna obrtaljka prikladne veličine na pročelju zgrade prema

⁴¹ Nada Grujić, »Reprezentativna stambena arhitektura«, u: »Organizacija prostora. Urbanizam«, u: *Zlatno doba Dubrovnika XV. i XVI. stoljeće. Urbanizam. Arhitektura. Skulptura. Slikarstvo. Iluminirani rukopisi. Zlatarstvo*. Zagreb: MTM, 1987: 66.

⁴² Prozori u prizemlju palača, a možda je tako učinjeno i na zgradi nahodišta, obično su osiguravani željeznim rešetkama. Na pročeljima su se ugrađivali mali prozori raznolikog, najčešće pravokutnog oblika. Usp. Duško Živanović, »Prozori i polifore dubrovačkih kuća i palata.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 27 (1989): 80-81.

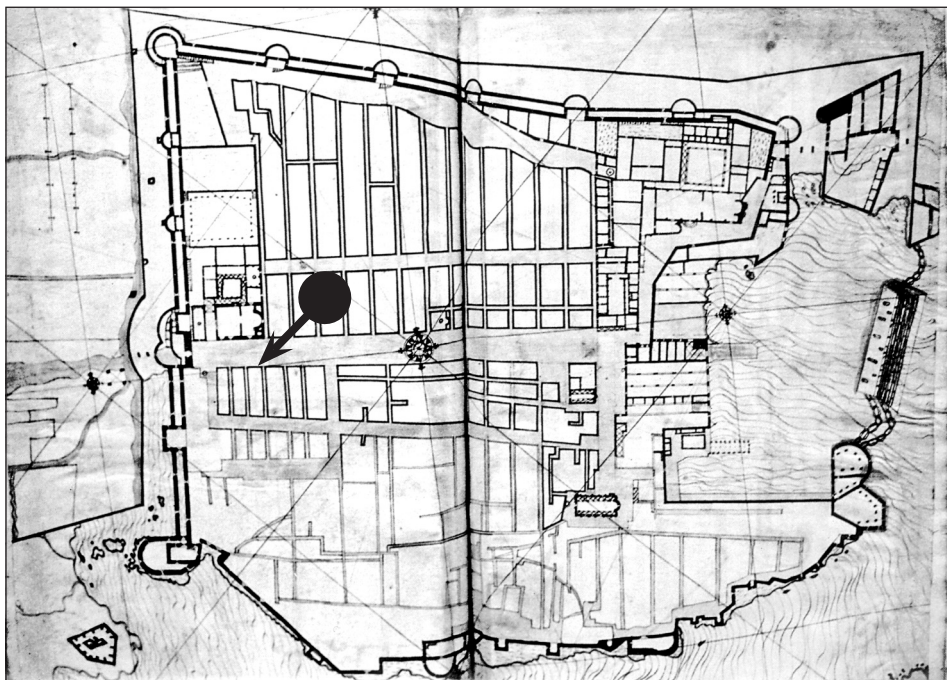
⁴³ Balkonata je zajednički naziv za višedjelne prozore, polifore. Bifore su prozori sa stupom u sredini i s dva luka u gornjem dijelu. Balkon je u 14. i 15. stoljeću mogao označavati dvodjelni ili trodjelni prozor. Uz prozore su se ugrađivali *auriculi*, uši, stršeći kameni dijelovi s rupom u sredini, kroz koje je provlačena drvena motka za sušenje platna ili voća. Pri dnu prozora ugrađivani su *dentes*, zubi koji su služili kao podloga za postavljanje drvene daske ili kamene ploče na koju se stavljalo cvijeće. Vidi: D. Živanović, »Prozori i polifore dubrovačkih kuća i palata.«: 46-47.

⁴⁴ Grbavice su prozori sa zaobljenim polukružnim lukovima. Usp. D. Živanović, »Prozori i polifore dubrovačkih kuća i palata.«: 54.

⁴⁵ S obzirom da je nahodište opremljeno s dvije balkonate, velikim poliforama koje su polazile od poda i bile ograđene kamenom pločom ili ukrasnim stupićima, Živanović zaključuje da je takva oprema korištena i za uređivanje skromnijih zgrada. Vidi: D. Živanović, »Prozori i polifore dubrovačkih kuća i palata.«: 57-58.

⁴⁶ *Diversa Notariae*, ser. 26, sv. 17, f. 210 (DAD); R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 202.

⁴⁷ Firentinsko nahodište, *Spedale degli Innocenti*, bilo je ukrašeno skulpturama i freskama. Vidi: Diana Bullen Presciutti, »Carità e potere: representing the Medici grand dukes as "fathers of the Innocenti"« *Renaissance Studies* 24/2 (2009): 253, 256-259.



Slika 3. Položaj nahodišta na planimetrijskom crtežu Dubrovnika iz zbirke mantovanskog vojvode Karla Emanuela I. (prva polovica 17. stoljeća, preneseno iz: Ilario Principe, »Tri neobjavljene karte Dubrovnika iz XVI-XVII. st.« *Dubrovnik* 2/1 (1991): karta br. 3)

Placi i u pokrajnjoj maloj ulici, po uzoru na onu u samostanu Svete Klare. Ostale prostorije trebale su biti uređene za stanovanje jedne ili dviju žena, koje su trebale primati djecu. Prema izvještaju apostolskog vizitatora, biskupa Montefeltra, Giovannija Francesca Sormana, koji je posjetio nahodište 29. i 30. siječnja 1574, doznaje se da je u hospitalu postajala krstionica pokrivena drvenim poklopcem s bravom i ključem.⁴⁸ Vjerojatno je krstionica bila dio izvorne opreme hospitala, no o tome ne postoje sačuvani dokumenti.

⁴⁸ P. Kačić i Z. Šundrica, »Zdravstvena služba u Dubrovniku po izvještaju apostolskog delegata Giovanni Francesco Sormani-a iz 1574. godine.«: 53. Vidi Atanazije Matanić, »Apostolska vizitacija dubrovačke nadbiskupije god. 1573/4. prema spisima sačuvanim u Tajnome vatikanskom arhivu.«, u: *Mandićev zbornik*, ur. I. Vitezović, B. Pandžić, A. Matanić. Rim: Hrvatski povijesni institut, 1965: 193-209. Usp. Sergio Pagano. »Le visite apostoliche a Roma nei secoli XVI-XIX.: repertorio delle fonti.« *Ricerche per la storia religiosa di Roma. Studi, documenti, inventari* 4 (1980): 317-464. O Sormanu, vidi i Irena Benyovsky, »"Parochiae dentro la Città"- Beccadellijeva podjela Dubrovnika na župe.« *Istarski povijesni biennale* 2 (2007): 159-167. Zahvaljujem Ireni Benyovsky Latin na uputi na bibliografske jedinice.

Za nahodište je izabrana zgrada u komercijalno atraktivnom dijelu grada,⁴⁹ što i u ovom slučaju potvrđuje da se pri upravljanju fondom općinskih nekretnina prije svega vodilo računa o javnome interesu.⁵⁰

Hospital milosrđa za potresa (1667) i kuge (1691)

Velika trešnja 6. travnja 1667. godine zatekla je nahodište na starom mjestu, u srcu grada. U istraživanju Jelenka Mihailovića o potresima na priobalju predočeno je stanje oštećenosti zgrada prema kojem se može zaključiti da je zgrada Hospitala milosrđa, koja se nalazila nasuprot samostana Male braće, vjerojatno bila teško oštećena.⁵¹ O stanju zgrade hospitala neposredno nakon potresa nemamo nikakvih zabilješki u poslovnim knjigama, a do sada nisu pronađeni drugi izvori koji bi mogli o tome svjedočiti. Nahodište je svakako preseljeno izvan zidina, u zapadno predgrađe.

Pile su pripadale području Gruža (*Gravosium*), koje je obuhvaćalo i poluotok Lapad. Do sredine 14. stoljeća područje je obraslo dijelom prirodnim zelenilom, a dijelom nasadima voća, povrća i vinove loze. Tu se nalazio i niz manjih sakralnih objekata. S razvojem obrtničke djelatnosti ponestajalo je prostora unutar zidina, pa su se novi zanatsko-industrijski pogoni podizali na Pilama, koje su promijenile svoj dotad isključivo agrarni karakter.⁵² Slaganjem paralelnih jednolikih pojaseva zemljišta na kojima su izgrađene radionice i nastambe za radnike i majstore, prostor zapadnog predgrađa organiziran je kao privredna zona.⁵³ Tijekom 15. stoljeća izgradnja kuća se širila na izvangradsko područje.⁵⁴ Ljetnikovci s uređenim vrtovima građeni su prvo oko Gornjeg Konala, spuštajući se kasnije sve do šireg prostora Pila.⁵⁵ Obzidani pješački koridori prolazili su među četverokutnim insulama, na koje je bio podijeljen prostor Konala i Pila.⁵⁶ Poslije potresa su se gradile nove kuće, koje su trebale služiti trajnom stanovanju.

⁴⁹ O izgledu reprezentativnog dijela Dubrovnika u vrijeme osnutka nahodišta i izgradnje njegove zgrade vidi: Nada Grujić i Danko Zelić, »Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 47-132.

⁵⁰ *Knjige nekretnina dubrovačke općine*, 1: 39.

⁵¹ Jelenko Mihailović, *Seizmički karakter i trusne katastrofe našeg južnog Primorja od Stona do Ulcinja*. Beograd: SANU, Posebna izdanja, 140, 1947: slika 1 iz priloga 1.

⁵² Bruno Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika: od Pila do Boninova*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2003: 11.

⁵³ M. Planić-Lončarić, »Organizacija prostora. Urbanizam.«: 33.

⁵⁴ B. Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika*: 22.

⁵⁵ B. Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika*: 26.

⁵⁶ B. Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika*: 16-17.

Pile su postale gušće naseljene i dobile obilježja vrtnog predgrađa, no vrtovi su, u odnosu na razdoblje renesanse, bili znatno manji.⁵⁷

Katastrofalni potres nije prekinuo djelovanje nahodišta. Može se govoriti tek o zastoju. Prve isplate doijljava nakon potresa zabilježene su u netom započetoj poslovnoj knjizi 15. lipnja 1667, već dva mjeseca nakon potresa.⁵⁸ Oficijalu Rafaelu Vladislavovom Gozze i drugovima isplaćeno je 300 perpera 16. prosinca 1667. za troškove hospitala.⁵⁹ Redovite isplate prema odlukama Senata nastavile su se i sljedeće godine. Tako su primjerice, Đuro Sekundov Bucchia i drugovi oficijali dobili po 300 perpera u veljači, ožujku, dva puta u rujnu i prosincu 1668.⁶⁰ O djelovanju nahodišta u pretpotresnom razdoblju sačuvana je samo jedna knjiga, i to knjiga ugovora o djeci koja se daju iz nahodišta.⁶¹

Posebne isplate vršene su za obnovu zgrade nahodišta i u tu su svrhu 11. travnja 1668. izabrani oficijali Ivan Klašić, Pavle Gondola i Frano Tudisi. Oni su se trebali pobrinuti za obnovu, *restaurazione*, hospitala na Pilama. U tu svrhu je Ivanu Klašiću i drugovima dodijeljeno 50 dukata.⁶² Radovi nisu započeti kako je bilo predviđeno, pa je odlukom Malog vijeća iz listopada 1668. određena kazna od 25 perpera ako to ne bude učinjeno u roku od osam dana.⁶³ Klašić, Gondola i Tudisi su 24. siječnja 1670. dobili 50 dukata za obnovu Hospitala milosrđa.⁶⁴ U ožujku je predviđen isti iznos u istu svrhu, no u zapisu se

⁵⁷ B. Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika*: 28.

⁵⁸ *Registro delle polize dell'Ospedal della Misericordia*, ser. 46, sv. 17, f. 1 (DAD).

⁵⁹ U popisu stalnih službi Republike u 15. stoljeću javljaju se *officiales hospitalis de misericordia*, *officiali del hospital della misericordia*, nadzornici hospitala za nahočad. Suprotno običajima u drugim državama, gdje je pravo upravljanja nad dobrotvornim zakladama, imovinom samostana i hospitala bilo u rukama Crkve, u Dubrovniku su to obavljali državni činovnici, vlastela u starijim godinama. Prokuratoru nisu djelovali samostalno, nego uz odobrenje vijeća. Vidi: Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 113, 143. Na čelu drugog državnog hospitala, *Domus Christi*, bili su prokuratoru. Obje institucije bile su državne, no djelovale su različito i bile namijenjene različitoj klijenteli. Primjerice, na dužnost *officiala alla scritta* pri Hospitalu milosrđa izabrani su 25. listopada 1673. Stjepan Božov Procuro i Mato Jakovljevi Natali. Pet dana kasnije pridružili su im se kao *officiali al pagamento* Ivan Stjepanov Klašić i Ivan Mihov Bosdari. *Leges et instructiones*, ser. 21.1, sv. 3, ff. 370v, 372v (DAD).

⁶⁰ *Acta Consilii Minoris* (dalje: *Cons. Min.*), ser. 5, sv. 83, ff. 6, 11v, 28, 35v (DAD).

⁶¹ *Oblighi delli figlioli che si distribuiscono dali Ospitale della Misericordia 1599*, ser. 46, sv. 24 (DAD).

⁶² *Cons. Min.* sv. 83, f. 14v.

⁶³ Tekst odluke glasi: *Captum fuit de imponendo poenam officialibus Hospitalis Misericordiae ut in termino dierum octo debeant incipere restaurationem Hospitalis destinati ad Pillas pro infantibus expositis in poena pp. viginti quinque in pecunia numerata. Cons. Min.* sv. 83, f. 38v.

⁶⁴ *Cons. Min.* sv. 83, f. 114v.

navodi još i podatak da se radi o Hospitalu milosrđa na Pilama.⁶⁵ Sudeći prema kasnijim isplatama, radovi su se intenzivirali. Oficijali Hospitala milosrđa na Pilama, Ivan Klačić i drugovi, dobili su 30. prosinca 1670. stotinu dukata *pro fabrica eius Hospitalis*.⁶⁶ Za obnovu Hospitala milosrđa na Pilama 15. travnja 1671. je isplaćeno 50 dukata.⁶⁷ Za izgradnju Hospitala milosrđa Franu Šiškovom Gradi i drugovima isplaćeno je po stotinu dukata 13. svibnja, 10. i 29. srpnja i 3. rujna 1671. te još pedeset 24. prosinca iste godine.⁶⁸ Uz isplate za redoviti rad hospitala, nastavljene su povremene dodatne isplate za gradnju odnosno popravke i 1672. godine.⁶⁹

Iz odluka Malog vijeća u kojima se redovito poziva i na prethodne odluke Senata vidljivo je da su tijekom 1668, a osobito 1670. i 1671. vršeni znatni radovi na nahodišnoj zgradi na Pilama. Iz redovitih isplata od po 300 perpera, u kojima se također povremeno spominje lokacija hospitala na Pilama, proizlazi da se nahodište ondje nalazilo u siječnju 1669, pa i u travnju i kolovozu 1670.⁷⁰

Moguće je da se dodatne isplate za obnovu i izgradnju dijelom odnose na popravak aktualne zgrade na Pilama, a dijelom na uređenje nove u koju će nahodište kasnije preseliti. Stotinu dukata danih oficijalima nahodišta 26. lipnja 1673. bilo je namijenjeno upravo izgradnji novog Hospitala milosrđa.⁷¹

Da je nahodište bilo smješteno na Pilama vidljivo je i iz svjedočenja interne dojlje Katarine Petrove u ožujku 1674. godine na procesu protiv Cvjetka Pršukata, koji je optužen za smrt nahoda.⁷² U zapisu se ne govori pobliže o kojoj se građevini radi.

Jedna od zgrada u koju je bilo smješteno nahodište bio je stari hospital na Pilama zvan još i *Ospedale ai sette scalini*, a nalazio se pokraj mastionice, tintorije, koju je opisao Filip de Diversis.⁷³ Velika kuća izgrađena o državnom trošku imala je bojadisaonicu i praonicu u prizemlju, stambene prostorije i

⁶⁵ *Cons. Min.* sv. 83, f. 119.

⁶⁶ *Cons. Min.* sv. 83, f. 159v.

⁶⁷ *Cons. Min.* sv. 83, f. 182.

⁶⁸ *Cons. Min.* sv. 83, ff. 187, 197v, 200, 205, 219.

⁶⁹ *Cons. Min.* sv. 84, ff. 50v, 51.

⁷⁰ *Cons. Min.* sv. 83, ff. 52v, 123v, 145.

⁷¹ *Cons. Min.* sv. 84, f. 89v.

⁷² *Lamenta de Intus et Foris*, ser. 53, sv. 72, ff. 89-91 (DAD). Više o procesu i okolnostima života i smrti jednog štićenika dubrovačkog nahodišta vidi: R. Kralj-Brassard, »Nikola (1673-1674) "komunsko dijete."«: 115-132.

⁷³ R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204.

sobe za obavljanje obrta na prvome katu, te prostorije za prostiranje i sušenje tkanina u potkrovlju.⁷⁴ Autori Tadić i Jeremić ubiciraju zgradu starog hospita-
tala u Čebedžijskoj ulici (danas Ulica Frana Antice) naglašavajući da pripada
nasljednicima pokojnog Svilokosa.⁷⁵ Nasljednicima Vlaha Svilokosa pripadale
su kuće na brojevima 1 i 2, pa se ne može sa sigurnošću utvrditi točna lokacija
zgrade starog hospita.⁷⁶ Baldo Marinović navodi datum prelaska nahodišta u
tu zgradu, 1. rujna 1687.⁷⁷ Nahodište se 1674. godine već nalazilo u nekoj zgra-
di na Pilama, nakon čega je vjerojatno zabilježeno neko drugo preseljenje, po-
novno u okviru zapadnog predgrađa.

Zgrada u zidinama koja je bila oštećena u potresu 1667, bila je dvadesetak
godina kasnije u dovoljno dobrom stanju da bi se mogla iznajmljivati. Vlaho
Mihov Bosdari plaćao je 31 dukat godišnje za kuću koja je prvo služila za Hos-
pital milosrđa. Redovite isplate vršene su svakog prvog rujna od 1687. do 1689.
godine. Prekidu najma 10. travnja 1690. prethodila je, kako je zabilježeno, od-
luka Senata. Posljednja je isplata iznosila proporcionalno manje, 18:37 dukata
za sedam mjeseci i jednu trećinu. Počevši od prosinca 1687, Vlaho Bosdari je
iznajmljivao i trgovinu, *botegu*, koja se nalazila ispod prvotne kuće Hospitala,
i to za devet dukata godišnje. I ovaj je najam prekinut odlukom Senata istovre-
meno kad i za kuću.⁷⁸ Nije zabilježeno zašto je najam prekinut ni kome je ka-
snije služila zgrada. Je li možda Hospital milosrđa ponovno počeo koristiti ovu
zgradu? Na to bi mogao upućivati podatak o kugi iz 1691.

U utorak 9. siječnja 1691. u Hospitalu milosrđa u blizini Sv. Frana (!) umro
je od kuge sin nadstojnice nahoda (*Battissa de spurii*) koji se pripremao za
svećenstvo (*chierico*-sjemeništarač).⁷⁹ Istog je dana odlučeno da svi koji su bo-
ravili u hospitalu, nadstojnica, nahodi i sluge pređu u lazarete na Pločama.
Mjera je proširena i na sve ljude koji su posjetili hospital. Od kuge je oboljela
sluškinja u kući Iva Findele. Službenici sanitata poslali su liječnike i kirurga

⁷⁴ F. de Diversis. *Opis slavnoga grada Dubrovnika*: 110.

⁷⁵ R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204.
Autori pišu tridesetih godina dvadesetog stoljeća.

⁷⁶ S. Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*: 402-404; P. M. Radelj. »O dubrovačkom naho-
dištu.«: 246.

⁷⁷ B. Marinović, »Jedna važna socijalna ustanova starog Dubrovnika.«: 26.

⁷⁸ *Opera pia* ser. 92, *Vacchetta di Case e Possessioni*, sv. 98, f. 121v (DAD). Na ovaj izvor
uputio je Niko Gjivanović. Vidi: R. O. Dum Niko Gjivanović XXI/3 omotnica 51 (DAD). Odluke
Senata nisu pronađene.

⁷⁹ Izraz *batissa* koji u ovom slučaju prevodimo kao nadstojnica, označava poglavaricu nad
skupinom žena. Nadstojnice su bile svojevrsne domaćice kuće za napuštenu djecu.

kako bi potvrdili da se radi o zarazi. Dan kasnije je utvrđeno da je sluškinja umrla. Pokopana je u jamu blizu zida od Danača koji gleda na Gradac.⁸⁰

“Kuga sluškinja” (*peste delle serve*) pojavila se u dubrovačkom susjedstvu u lipnju 1690, dok je u gradu harala od siječnja do svibnja 1691. godine.⁸¹ Sluškinja stanovitog Ivana Findele i sluškinja nadstojnice nahodišta tajno su unijele vunenu odjeću koju su dobile od rodbine iz Hercegovine, gdje je već vladala zaraza.⁸² Vjerojatno zahvaljujući i razgranatoj poslovnoj mreži nahodišta, kuga se brzo proširila. No je li nahodište tada bilo u predgrađu na Pilama? Je li korištena i zgrada hospitala u zidinama? Je li točno locirana zgrada nahodišta u zabilježkama o odlukama i mjerama koje su donesene za kuge iz 1691. godine?

Zgrada hospitala *ai sette scalini* prodana je 1699. godine Ivanu Petra Benevoli iz Mletaka preko njegova opunomoćenika Andrije Piccardija za 250 dukata.⁸³ Senat je 4. veljače 1701. odlučio prodati i kuću koja se nalazila nasuprot Sv. Franu kako bi se naplatilo 1000 dukata pozajmljenih za gradnju nove zgrade nahodišta.⁸⁴

Kuća Marina Vlahova na Pilama

Izgradnja nove zgrade nahodišta započela je 1694. godine, i to u kući pokojnog Marina Vlahova.⁸⁵ Novac za gradnju i uređenje, što je trajalo nekoliko godina, namaknut je i zaduživanjem na račun prihoda nahodišta. Za pokušstvo i druge potrebe isplaćeno je 3. travnja 1699. godine 100 škuda.⁸⁶ Zgrada hospitala

⁸⁰ *Sanitas*, ser. 55, sv. 7, ff. (2, 2v) (DAD). Ova predzadnja kuga na dubrovačkom području proširila se i na Šibenik. Usp. Zlata Blažina Tomić, *Kacamorti i kuga: Utemeljenje i razvoj zdravstvene službe u Dubrovniku*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007: 235.

⁸¹ Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, I. Beograd: Biblioteka centralnog higijenskog zavoda, 1938: 101.

⁸² Giuseppe Gelchich, *Delle istituzioni marittime e sanitarie della Repubblica di Ragusa. In-formazione storica documentata*. Trieste: Stab. Tipogr. di Lod. Herrmanstorfer, 1882: 59.

⁸³ B. Marinović, »Jedna važna ustanova starog Dubrovnika.«: 26.

⁸⁴ *Acta Consilii Rogatorum* (dalje: *Cons. Rog.*), ser. 3, sv. 137, f. 42 (DAD); R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204.

⁸⁵ *Cons. Rog.* sv. 133, f. 142; R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204. Nije poznato radi li se o jednoj od nekretnina čiji su vlasnici izumrli. Stanoviti Marin Vlahov, dubrovački trgovac, u Barletti je 10. siječnja 1669. napisao oporuku kojom sva svoja dobra ostavlja supruzi Chiari, a ako ona umre, sestri, a ako i ona umre, sestri i djeći, podjednako muškoj i ženskoj. Oporuka je u dubrovačkim ispravama bilježena 11. rujna 1672. i 2. studenog 1672. U njoj se ne spominje kuća na Pilama. *Testamenta de Notaria*, ser. 10.1, sv. 69, f. 105v-110 (DAD).

⁸⁶ *Cons. Rog.* sv. 133, f. 142; R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204.

nalazila se na Brsaljama na mjestu kavane "Ocean."⁸⁷ I ova je zgrada imala obrtaljku za polaganje djece. Smještaj nahodišta izvan gradskih zidina slijedio je novi prostorni razvoj grada koji se širio na dotadašnja predgrađa. Izabrana mikrolokacija, premda nije bila unutar gradskih zidina, još uvijek je dijelila osnovne značajke s prvotnom lokacijom na Placi. Kuća milosrđa bila je smještena uz prometnicu, pristupačna i lako uočljiva, u blizini gradskih vrata.

Na temelju odluka o isplatama za izvršene građevinske radove, namještaj i druge potrepštine pretpostavljalo se da je nahodište poslije 3. travnja 1699. preselelo u novu zgradu na Pilama.⁸⁸ Prilikom smjene, nova nadstojnica hospotala Klara Mihova, prema dogovoru s oficijalima od 12. travnja 1698. plaću i ostala primanja trebala je početi dobivati tek kada bude završena izgradnja, *fabricha*, novog hospotala i u nj preseljeni šticienici.⁸⁹ Prva isplata Klari Mihovoj u iznosu od 40 perpera zabilježena je 3. srpnja 1699.⁹⁰ Ukoliko su se upravitelji nahodišta zaista držali dogovora to bi značilo da je izgradnja novog hospotala završena i šticienici preseljeni najkasnije 3. srpnja 1699. Od ljeta 1699. nahodište se nalazilo u svojoj novoj zgradi na Pilama gdje je neprekinuto djelovalo, blizu dva stoljeća.

Nahodište na Pilama, smješteno u preuređenoj građevini iz 17. stoljeća, opisao je arhitekt Lorenzo Vitelleschi. Rođeni Hvaranin, boravio je u Dubrovniku od 1811. do 1831. u svojstvu okružnog inženjera za kotare Dubrovnik i Kotor. *Ospedale degli Esposti* jednostavna je zgrada. Prizemlje je podijeljeno prema potrebama nahodišta, a na prvome su katu bile jedna dnevna soba i nekoliko soba u koje su smještene ravnateljica, primalja i dojilje. Sobe za roditelje nalazile su se u potkrovlju.⁹¹ Ovakav izgled i raspored prostorija uočio je za posjeta Dubrovniku 1818. godine car Franjo I, kada je pregledao sve javne građevine pa tako i ubožnice i nahodište na Pilama. Na katu su bile sobe za postidene povratnice. U prizemlju je također bilo nekoliko soba, od kojih jedna posebno velika prostorija u kojoj su se nalazile postelje dojilja i djece, te obrtaljka.⁹²

⁸⁷ R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204-205.

⁸⁸ R. Jeremić i J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II: 204.

⁸⁹ *Libro del Hospitale della misericordia*, ser. 46, sv. 8c, f. 17 (DAD).

⁹⁰ *Libro in cui sono annotati i salari delle balie al servizio dell'Ospedale degli Esposti*, ser. 46, sv. 16, f. 620 (DAD). Nastavile su se redovite isplate plaće i uobičajenih poklona. Navodimo samo nekoliko primjera (f. 604, 625, 629, 631).

⁹¹ Lorenzo Vitelleschi, *Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu. Prikupio inženjer Lorenzo Vitelleschi. Dubrovnik, 1827*, uvodna studija i bilješke Vinicije B. Lupis. Dubrovnik: Matica hrvatska Dubrovnik, Državni arhiv u Dubrovniku, 2002: 9-10, 89; Lorenzo Vitelleschi, *Notizie di Ragusa*, ur. Rita Tolomeo. Roma: Società Dalmata di Storia Patria, 2004: 17.

⁹² Ivan Pederin, »Putni dnevnik cara Franje I. o Dubrovniku (1818. godine).« *Anali za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku* 18 (1979): 453.

“Nova” bolnica

Ubrzo nakon izgradnje 1888. godine dubrovački brefotrofij preselio je u zgradu nove bolnice na Boninovu. Projektant je bio Kuno Waidmann, njemački arhitekt poznat kao graditelj bolnica.⁹³ Veliko bolničko zdanje smješteno je u prostorni zeleni kompleks na sjeverozapadnoj strani glavice Gradac.⁹⁴ Vlasnik zemljišta na predjelu Šiško, Niko Bošković, dobio je 29.722,50 forinti. Smatralo se da će taj novac dati u dobrotvorne svrhe. Prema prvoj zamisli, nova se bolnica trebala graditi na prostoru hana “starog lazareta” na Pločama koji je pripadao eraru i bio pod vojnom upravom, no za to nije bilo razumijevanja.⁹⁵

Kamen temeljac na predjelu Šiško u blizini Boninova položen je 21. travnja 1886. Ukupni troškovi izgradnje hospotala iznosili su 200.000 florina.⁹⁶ Nova bolnica imala je 104 kreveta u osam velikih soba. U “maternici,” rodilištu, bilo je deset kreveta. Za novorođenčad je bilo predviđeno 14 kreveta a šest za dojilje.⁹⁷ U novu je bolnicu preselilo i nahodište pa se postelje predviđene za novorođenčad i dojilje po svoj prilici odnose na napuštenu djecu, štice i nahodišta. Zgrada nahodišta na Pilama prodana je Mihi Čukoviću za 7.037 forinti.⁹⁸ Bolnički kompleks sastojao se od pet zgrada različite veličine. Preseljenje u novu bolnicu izvršeno je 28. lipnja 1888.⁹⁹ Brefotrofij je prvi put od osnutka smješten izvan komercijalnog dijela grada u relativnu tišinu bolnice okružene zelenilom, u kojoj je ostao do ukinuća odlukom Oblasnog odbora tadašnje Dubrovačke županije 1927. godine.¹⁰⁰

⁹³ Darja Radović Mahečić, »Prilog poznavanju opusa Kune Waidmanna.« *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 23 (1999): 163.

⁹⁴ B. Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika*: 33.

⁹⁵ I. Perić, »Organizacija i djelovanje pokrajinske bolnice u Dubrovniku od izgradnje njene nove zgrade do Prvog svjetskog rata.«: 182.

⁹⁶ Dio sredstava namaknut je prodajom zgrade hospotala *Domus Christi*. Isprava pod brojem 3211 s nadnevkom 29. srpnja 1888. javnog bilježnika Ernesta Katića sadrži ugovor o kupoprodaji zgrade hospotala *Domus Christi* za 6.000 fiorina: *Giunta Provinciale Dalmate venditrice, commissione della Pubblica Beneficenza di Ragusa acquirente compravendita dell'ospedale Domus Christi per f. 6000. Javni bilježnici, Ernest Katić*, ser. 9, *Repertorio generale* br. 1 f. 160v (DAD).

⁹⁷ Ivo Marinović, »From the history of the hospital in Dubrovnik. From Domus Christi (14th century) to New hospital (1888).« *Acta Medico-Historica Adriatica* 3/1 (2005): 104-105.

⁹⁸ Stanko Piplović, »Početak gradnje modernih bolnica u Dalmaciji.« *Radovi zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru* 43 (2001): 313.

⁹⁹ I. Perić, »Organizacija i djelovanje pokrajinske bolnice u Dubrovniku od izgradnje njene nove zgrade do Prvog svjetskog rata.«: 192.

¹⁰⁰ Dobrotvorna djelatnost namijenjena djeci postojala je i nakon ukinuća nahodišta. Tako je u Dubrovniku 1938, među desetak raznih dobrotvornih ustanova djelovalo i Žensko sirotište na Pilama, Dječje zaklonište u Restićevoj ulici i Dječje obdanište iza Katedrale. *Dubrovački informator* 1 (1938): 57.

Od nahodišta do kavane

Nahodište je preselilo u novu bolnicu a njegova zgrada prodana. Indicije o točnoj lokaciji zadnje zgrade nahodišta na Pilama mogu se iščitati iz svjedočanstava suvremenika. Car Franjo I. zapisao je u svoj dnevnik: “Kad se izade (iz Grada) pred vrata (od Pila) nailazi se na dvokatnicu nasuprot kojoj je, lijevo, tvrđava Lovrijenac.”¹⁰¹ U pripovijesti *Dinevrija*, vodeći “štioca” u Pile, Mato Vodopić, dubrovački biskup i suvremenik rada nahodišta, zaustavlja se prije silaska niz ulicu pokraj Brsalja: “Nu prije neg’ uđemo u ulicu, pitaš me što je ona kuća ondje na desno? - Ona kuća, kako vidiš ju, neugledna je, ali je znatna; skini joj klobuk er je jedna od najstarijih kuća take vrste u Evropi: kuća milostinje, u kojoj shranjuju se nevina dječica, plod sramotna porođenja, što ona koja ga je na svijet vrgla, il’ odmeče ga, il’ ne smije da se oda.”¹⁰² Jeremić i Tadić na mjestu nahodišne zgrade vidjeli su kavanu. Ugostiteljski objekt “Ocean” postojao je na Pilama, sjeverno od puta prema Gružu, sve do 1990-tih. Naziv “Ocean” upućivao je na kontinuitet djelovanja na istoj lokaciji. Kako je nahodišna zgrada postala kavana?

Javni bilježnik Ernest Katić zabilježio je pod brojem 3470 od 9. kolovoza 1888. kupoprodajni ugovor između *Giunte Provinciale Dalmata*, koju je predstavljao Marko Tomašević, upravitelj provincijske bolnice *Domus Christi*, i Miha Ćukovića pok. Stjepana, koji je za 7.037 fiorina kupio zgradu koja je služila kao sirotište (*comprevedita delle stabile servante ad uso d’orphanotrophio*) i unesena u zemljišnoknjižni uložak 159 iz 1888. godine.¹⁰³ Miho Ćuković, trgovac iz Dubrovnika, upisan je kao vlasnik zgrade broj 9 i terena pod brojem 13 na Pilama.¹⁰⁴ Nekretnina je ostala u vlasništvu Miha Ćukovića sve do njegove smrti kada ju je naslijedila njegova supruga.

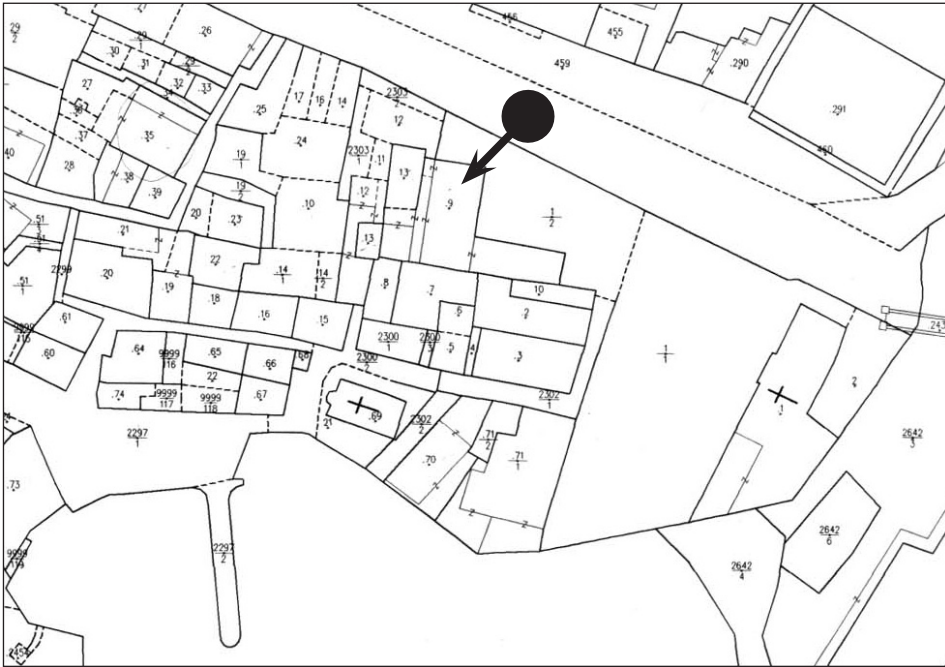
Ana udova Miha Ćukovića sklopila je pred javnim bilježnikom Antunom Pugliesijem 23. kolovoza 1915. pogodbu dosmrtnog prihoda s Đorđem Draškovićem, trgovcem iz Dubrovnika nastanjenim u Zagrebu, kojega je zastupao njegov opunomoćenik, činovnik August Minček. Tekst ugovora otkriva poteškoće u kojima se našla udovica koja nije imala nikakvih prihoda, pa stoga

¹⁰¹ Vidi: I. Pederin, »Putni dnevnik cara Franje I. o Dubrovniku (1818. godine)«, 453; usp. S. Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*: 402-404; P. M. Radelj, »O dubrovačkom nahodištu.«: 248.

¹⁰² Vidi: Mato Vodopić, *Dinevrija. Pilarska pripovijest*, prir. i popratnu studiju napisao Luko Paljetak. Dubrovnik: Matica hrvatska Dubrovnik, 2004: 10.

¹⁰³ *Javni bilježnici, Ernest Katić*, ser. 9, *Repertorio generale* br.1 f.171v.

¹⁰⁴ ZKU 159, p. 172. (Ured za katastar Dubrovnik)

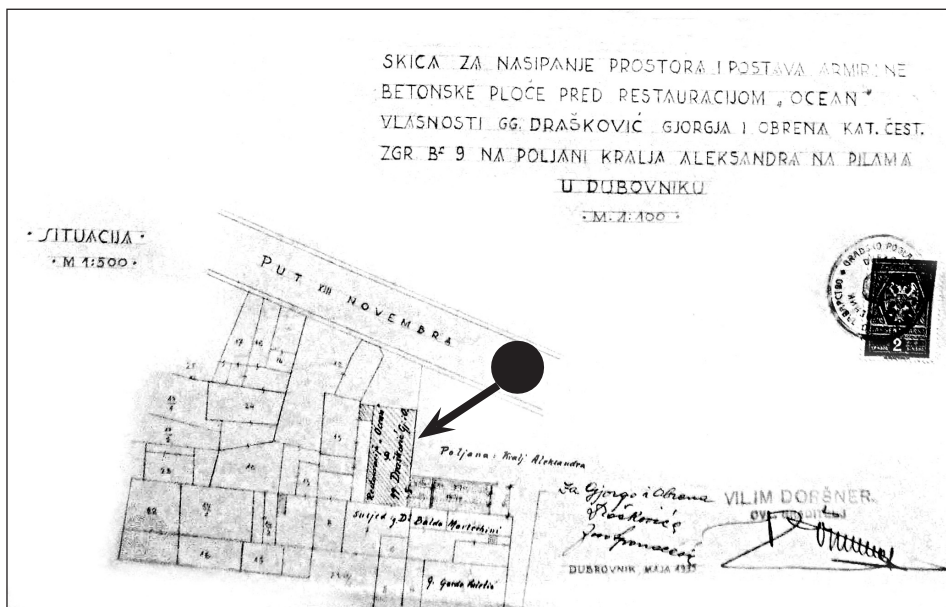


Slika 4. Položaj nahodišta u 19. stoljeću (Katastarski plan Pila prema austrijskoj izmjeri, Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar Dubrovnik)

nije bila u stanju plaćati ni kamate na dugove kojima je bila opterećena nekretnina niti porez. Dubrovačka trgovačka banka i Srpska centralna banka imale su uknjiženo pravo zaloga. Jedini način da sebi osigura stan i hranu dok bude živa bila je pogodba kakva je sklopljena. U zamjenu za zgradu broj 9 i česticu zgrade 13 na Pilama, koje su činile treće zemljišno biće u ZKU 159, Drašković se obvezao na isplaćivanje godišnje rente od 2.160 kruna u mjesečnim iznosima od 180 kruna unaprijed svakog prvog u mjesecu, počevši od 1. srpnja 1915. Bio je dužan plaćati porez i kamate na sadašnje i ubuduće dospjele uknjižene dugove. Smrću udovice sve su Draškovićeve obveze prestajale.¹⁰⁵

Pet godina kasnije uknjiženo je novo pravo vlasnosti na temelju dosudnice mjesnog kotorskog suda od 23. lipnja 1920. i to u korist Jole Draškovića pok. Miloša iz Vlasaca u Hercegovini, vjerojatno brata Đorđa Draškovića. Nakon smrti Jole Draškovića nekretninu su po svojoj prilici naslijedili njegovi sinovi

¹⁰⁵ *Javni bilježnici, Antun Pugliesi, ser. 12, spis 7671 (DAD).*

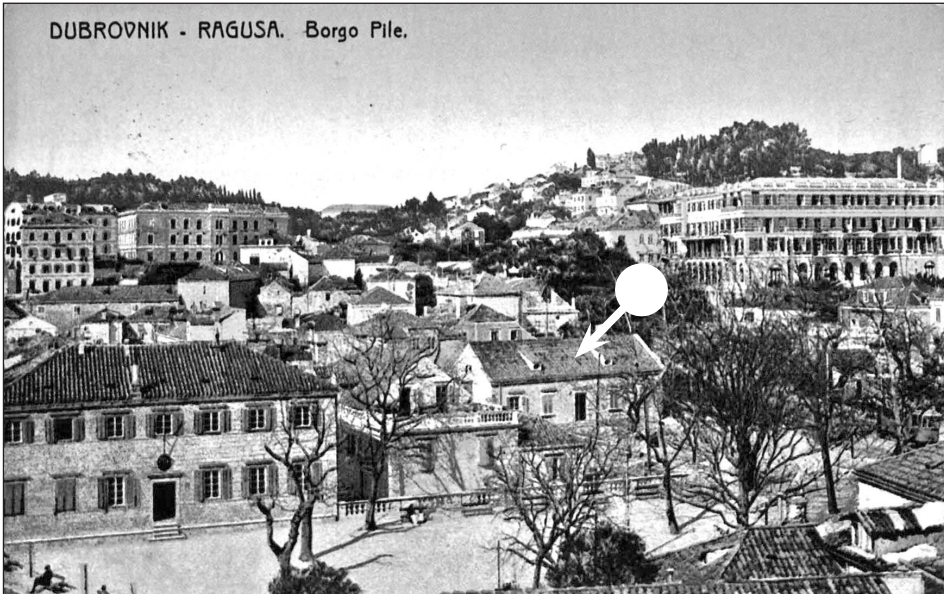


Slika 5. Kavana “Ocean” na položaju nekadašnjeg nahodišta (skica u prilogu Zahtjeva za izdavanje dozvole za nasipanje i izradu betonske ploče, *Zemljišno knjizni ured u Dubrovniku*, kut. 116, god. 1935. broj 10, DAD)

Đorđe i Obren popola, obojica iz Zagore kod Trebinja. Prijenos vlasništva izvršen je na temelju urudžbene isprave koju je 4. rujna 1934. izdao Sreski sud u Trebinju i na temelju zaključka dubrovačkog suda od 15. listopada 1934. Novi vlasnici bavili su se ugostiteljstvom, a možda je obiteljski posao započeo još i ranije. Udovici Ani Čuković bilo je pogodbom dosmrtnog prihoda zajamčeno pravo stanovanja u zgradi. Ako nisu mijenjane odredbe pogodbe, prenamjena nekretnine u ugostiteljski objekt vjerojatno je mogla biti izvršena tek nakon udovičine smrti 23. travnja 1929.¹⁰⁶ Nekretnina Miha Čukovića na Pilama prešla je u vlasništvo najprije Đorđa, pa zatim Jole i na koncu Đorđa i Obrena Draškovića, kada je pretvorena u kavanu koju spominju povjesničari Jeremić i Tadić kad pišu o smještaju nahodišta na Pilama u prvoj polovici 20. stoljeća.

Vlasnici restauracije i kavane “Ocean”, Đorđe i Obren Drašković, zatražili su 15. svibnja 1935. dozvolu za nasipanje i izradu armirane betonske ploče na svome zemljištu ispred svoje zgrade katastarske čestice zgrade broj 9. Iz priloženog se

¹⁰⁶ ZKU 159, C, str. 975.



Slika 6. Kavana “Ocean” na položaju nekadašnjeg nahodišta (1914, foto: I. Kulišić, preneseno iz: *Dubrovnik sa starih razglednica*, ur. Joško Belamarić. Dubrovnik: “ISC” d.o.o. Pula, 1996: 122)

nacrta vidi da se zgrada nalazila na južnoj strani Pila. Na sjeveru i istoku su Brsalje, odnosno tadašnja Poljana kralja Aleksandra. S juga, terasa predviđena za betoniranje graniči s posjedom dr. Balda Martecchinija, a sa zapada su sami vlasnici.¹⁰⁷ Kavana “Ocean” nalazila se 1935. na južnom dijelu Pila. Istoimeni objekt koji je postojao do devedesetih godina prošlog stoljeća nalazio se na sjevernom dijelu Pila i nedavno je srušen. Kada je i zašto jedan ugostiteljski objekt nestao, a drugi se istoimeni pojavio, ostaje predmetom budućih istraživanja.

Prihvate li se izloženi argumenti, zgrada nahodišta na Pilama nastala preuređivanjem kuće pokojnog Marina Vlahova iz 1694. godine jedina može biti izvorna kavana “Ocean”. Zgrada u vlasništvu grada Dubrovnik u kojoj je donedavno djelovalo gradsko komunalno poduzeće “Vrtlar”, a danas je koristi Turistička zajednica, smještajem se i izgledom uklapa u svjedočanstva cara Franja I, inženjera Vitelleschija i biskupa Mata Vodopića.

¹⁰⁷ *Zemljišno knjižni ured u Dubrovniku*, kut. 116, god. 1935. broj 10 (DAD).

Zaključak

Tijekom svoga gotovo polutisućljetnog djelovanja Dubrovačko državno nahodište bilo je smješteno u barem četiri različite zgrade od kojih nijedna nije izvorno, ili barem ne isključivo građena za potrebe Hospitla milosrđa. Pregrađivane su, nadograđivane i popravljane već postojeće građevine, što je nesumnjivo smanjivalo troškove. Bile su to: državna nekretnina koja se prethodno iznajmljivala kao stambeni objekt s trgovinom u današnjoj Zlatarićevoj ulici, zgrada stare ubožnice *Ospedale ai sette scalini* u današnjoj Ulici Frana Antice, nekretnina u prethodnom vlasništvu stanovitog Marina Vlahova na adresi Brsalje 5 i na koncu zgrada unutar bolničkog kompleksa u Ulici Branitelja Dubrovnika 41. Zgrada na Boninovu građena je za bolnicu, i to za vrijeme austrijske uprave, a nahodište je bilo tek jedan od njezinih odjela.

Zgrade za smještaj nahodišta bile su skromnih dimenzija, smještene uz ili u neposrednoj blizini glavnih prometnica, uočljive i pristupačne. Dimenzije zgrada bile su u skladu s potrebama hospitala, odnosno brojem napuštene djece, na koji su utjecali brojni čimbenici, no najvažniji je onaj demografski.

Lokacije zgrada slijedile su urbanističke mijene grada. Više od dva stoljeća Hospital milosrđa bio je smješten unutar zidina, uz glavnu ulicu u blizini vrata. Katastrofalni potres iz 1667, koji je znatno promijenio izgled grada potaknuo je selidbu nahodišta u predgrađe Pile. Hospital milosrđa djelovao je na Pilama zasigurno 1674. godine a isplate za obnovu Hospitla na Pilama spominju se već 1668. Kuga sluškinja iz 1691, koja je započela u nahodištu, mogla je imati stanoviti utjecaj na još jednu selidbu hospitala. Nahodište je od 1699. do 1888. djelovalo u preuređenoj zgradi Marina Vlahova na Pilama. Centralizacija medicinskih ustanova u okviru bolnice u blizini Boninova slijedila je novi način viđenja gradskog prostora.

Stara nahodišna zgrada postala je ugostiteljski objekt, donedavno radionica vijenaca a danas je brojni posjetitelji Dubrovnika koriste kao informativni centar. U duhu starog Hospitla milosrđa ujedinjuje smrt i život, udomljuje, nadzire, savjetuje i čuva.

SCENES OF CHARITY: THE LOCATIONS OF THE DUBROVNIK'S FOUNDLING HOME BUILDINGS (1432-1927)

RINA KRALJ-BRASSARD

Summary

On the basis of councils' decisions, accounting records of the Dubrovnik's foundling home (*Hospitale misericordiae*), sale contract, and other sources, the locations of the Dubrovnik's foundling home buildings from the foundation until abolition are established. Various ownerships and functions of the last building used as a foundling home at Pile are examined. The change of locations of the buildings are connected with urban development.

During its half a millennium history the foundling home of Dubrovnik occupied at least four different buildings: one inside the city walls, two at the western suburb of Pile and finally within the hospital complex near Boninovo. The change of locations was influenced by the 1667 earthquake and possibly the 1691 plague. The last building to be occupied by the foundling home at Pile was later used as a restaurant and today hosts a tourist information centre.